

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ПРОЕКТНОГО ФІНАНСУВАННЯ БАНКІВСЬКИМ СЕКТОРОМ УКРАЇНИ

Юрій Шморгун,
аспірант,
ДВНЗ «Київський
національний
економічний
університет
імені Вадима
Гетьмана»

МАКРОЕКОНОМІКА

У статті досліджується умови впровадження проектного фінансування банками України. Зокрема розглянуті: попередні статті та дослідження по темі «проектне фінансування», теоретичні основи проектного фінансування та умови здійснення проектного фінансування банківським сектором України. В результаті досліджень були виділені спільні риси та ризики, що беруть на себе банки в умовах впровадження проектного фінансування.

Постановка проблеми. В сучасних умовах світової фінансово-економічної кризи що почалась 2007 року і серйозних фінансових коливань, падає довіра до фінансових та банківських секторів економіки в усьому світі. На цьому фоні особливо складно здійснювати фінансування потужних проектів, що вимагають значних вкладень та характеризуються високою ризиковістю. Це ж торкається і проектного фінансування, що вважається досить ризиковою діяльністю. Особливого значення при використанні такого фінансування набуває банківський сектор, що виступає основним інвестором та гарантом реалізації конкретного проекту. Україна не є винятком, оскільки саме на сучасному етапі здійснюється розвиток банківського сектору, ускладнюються способи надання послуг банками та форми взаємодії між ними і потенційними клієнтами. За даними НБУ станом на 1 квітня 2012 року в Україні діють 195 банків, з яких 177 мають ліцензію НБУ на здійснення банківських операцій. Тому актуальним є дослідження умов та особливостей функціонування комерційних банків у сфері проектного фінансування в економічній системі України.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Дослідженню теоретичних аспектів сутності проектного фінансування присвячено достатню кількість робіт як зарубіжних, так і вітчизняних науковців. Зокрема, в даному контексті можна згадати фундаментальні

праці Пересади А. А., Майорової Т. В., Ляхової О. О., Куриленко Т. П. Окремі дослідники значну увагу приділяли дослідженню проектного фінансування у банківському секторі. Серед українських пошукачів можна виокремити докторів Гончарова Ю. В., Куклік К. А., Ільченко-Сюйви Л. В., Шпака М. С., серед зарубіжних – Бурнашева Н, Зобнева Ф, Бугрова С.

Проте більшість вказаних авторів досліджують процес проектного фінансування з теоретичної точки зору, виокремлюючи специфіку та загальні риси. На нашу думку, не зайвим буде розглянути досвід та умови здійснення проектного фінансування банками, що функціонують на території України.

Результати дослідження. Дане дослідження варто розпочати з виокремлення сутності проектного фінансування. На нашу думку, колектив авторів на чолі з Пересадою А. А. дає досить вдалу дефініцію: «під проектним фінансуванням розуміють форму реалізації фінансово-кредитних відносин учасників з приводу організації та здійснення фінансування інвестиційного проекту з використанням різноманітних фінансових інструментів за умови, що джерелами погашення заборгованості виступають генеровані проектом грошові потоки, а забезпеченням боргу виступають активи учасників фінансування» [6, с. 12].

Інвестиційне кредитування в Україні існує з кінця 90-х, однак раніше

цей банківський продукт припускав участь фінансових установ лише в кредитуванні високовартісного обладнання для компаній. Поодинокі проекти просто не вимагали створення в банках спеціалізованих департаментів проектного фінансування. Проте з появою іноземних банків усе змінилося – в банківських установах з'явився окремий продукт «проектне фінансування», який представлений за класичними методиками світових банків.

За даними консалтингової компанії S&V Development класичне пряме кредитування, що є основною формою фінансування будівництва, передбачає обов'язкову ліквідну заставу, в півтора рази перевищує суму запозичення. Найчастіше це є нерозв'язною проблемою, тому що значно перевищує активи будівельних компаній. Єдиний вихід – інвестиції, тобто запозичення не під заставу, а під проект, ідею.

Кредитори в цьому випадку оцінюють об'єкт інвестицій з точки зору прибутковості, яка забезпечує погашення наданих позик. Основним забезпеченням по таких угодах є активи самого проекту. Крім цього, основними перевагами проектного фінансування для підприємства є наступні:

- основним фактором для отримання проектного фінансування є сам проект, і тільки потім платоспроможність позичальника;
- найчастіше при проектному фінансуванні терміни кредитування набагато перевищують стандартні банківські продукти;
- для клієнтів проектне фінансування є вигідним з точки невеликої суми власного капіталу, відносно загальної вартості проекту. Такий підхід дозволи реалізувати ряд проектів, для клієнтів, що мали у власності лише землю, для реалізації проекту (у випадках коли її вартість перевищувала 30% від вартості проекту);
- досить велике кредитне плече, що дозволяє значно підвищити рентабельність власного капіталу;
- відсутність додаткових застав, тобто активів, що не беруть участь в самому проекті [4].

У сучасних умовах здійснювати успішний інвестиційний проект неможливо без участі потужних фінансово-кредитних установ, що надають креди-

ти для бізнесу, у тому числі і у формі проектного фінансування. Україна не є винятком, де проектним фінансуванням займаються в основному великі системні банки. У ситуації, що склалася, така форма запозичення несе в собі значно більші ризики, ніж пряме кредитування, і передбачає ряд специфічних технологій.

Тому в процесі наукового пошуку ми спробували проаналізувати, на які умови погоджуються провідні банки, що діють на території України, з тим, щоб мінімізувати власні ризики та отримати дохід від фінансування окремих проектів.

Зокрема, проектне фінансування в Піреус Банку в Україні (FullRecourse / LimitedRecourse Project financing) є різновидом інвестиційного кредиту. Це інструмент кредитування проектів, при якому велика частина повернення позикових коштів здійснюється за рахунок грошового потоку, який виробляється самим проектом.

Істотна відмінність проектного фінансування від інвестиційного кредиту полягає в тому, що основним забезпеченням (заставою) зобов'язань позичальника при проектному фінансуванні виступає майно (нерухомість, обладнання та інше) самого проекту, що, тим не менш, не виключає надання додаткового забезпечення, особливо на час перших етапів проекту. При цьому частка участі ініціатора проекту (позичальника) у проекті власними коштами повинна становити не менше 30% від його загальної вартості.

Переваги проектного фінансування Піреус Банку в Україні:

- розробка індивідуальних схем і тарифів фінансування по кожному проекту;
- консультаційна підтримка Банку протягом реалізації проекту;
- довгостроковий характер фінансування (до 7 років);
- індивідуальний гнучкий графік надання і повернення позикових коштів, можливість встановлення пільгового періоду;
- часткова диверсифікація проектних ризиків [8].

За даними UniKreditBank операції з проектного фінансування спеціалізовані, тому що повинні відповідати специфічним вимогам великих інвестиц-

ійних проектів, для яких традиційні методи фінансування недостатні. Такі операції характеризують наступні особливості:

- позика відплачується перш за все за рахунок майбутніх рухів грошових коштів позичальника, який є головним центром кредитного аналізу
- проектні ризики розподіляють між собою різні партнери
- тривале фінансування
- банківський синдикат загалом приймає на себе всі доступні активи і договірні права, як забезпечення

Тому у межах проектного фінансування даний банк фінансує всі напрямки необхідних витрат за проектом: придбання земельних ділянок, будівництво, ремонт та реконструкцію, придбання обладнання, формування обігових коштів та інше. Основним чинником при прийнятті рішення щодо фінансування проекту є його перспективність генерувати у майбутньому достатній грошовий потік для обслуговування боргу та досягнення мети проекту.

Клієнт обов'язково має фінансувати частину проекту за рахунок власних коштів.

Перевагами проектного фінансування UniKreditBank можна назвати:

- індивідуальна для кожного проекту схема фінансування та графік обслуговування боргу;
- можливість надання пільгового періоду з погашення основної суми кредиту; довгостроковий характер фінансування [10].

В умовах дефіциту інвестиційних ресурсів пошук додаткових форм фінансування є досить важливим питанням. Для впровадження інноваційних технологій та розвинення нових напрямків діяльності УкрСиббанк пропонує проектне фінансування.

Основні види проектів, що фінансуються УкрСиббанком:

- будівництво і реконструкція (комерційна та житлова нерухомість);
- виробництво, модернізація виробничих ліній (технологічні проекти);
- злиття та поглинання (придбання компаній, цілісних житлових комплексів та бізнесу);
- інфраструктура (дороги, телекомунікації, тощо).

На думку представників УкрСиббанку переваги проектного фінансування можна визначити таким чином:

- можливість залучення значних об'ємів інвестиційних ресурсів, що перевищують існуючі активи підприємства;
- зниження проектних ризиків компанії та їх розподіл між кількома учасниками проекту;
- можливість отримання пільгового періоду по сплаті основної суми заборгованості на час освоєння капітальних витрат і виведення проекту на виробничу потужність;
- індивідуальний підхід при розробці графіку та тривалий строк фінансування в залежності від виду проекту та специфіки діяльності підприємства [9].

Більш детальну інформацію надають інші банки:

Сбербанк Росії.

Банк розглядає проекти у всіх сферах і галузях виробництва. Режим кредитування визначається як відновлювальна або невідновлювальна кредитна лінія. Вартість фінансування визначається в залежності від термінів реалізації проекту та валюти кредитування.

Термін кредитування становить від 1 до 7 років. Проектне фінансування здійснюється в гривнях, доларах США, Євро, російських рублях.

При цьому існує можливість поетапного оформлення – забезпечення споруджуваного об'єкта відповідно до ходу (етапу) будівництва та зростання вартості проекту. Погашення основного боргу здійснюється відповідно до індивідуального графіка позичальника. Сплата відсотків за кредитом здійснюється щомісяця або щокварталу відповідно до умов кредитного договору [1].

OTP bank здійснює фінансування проектів компаній за наступних умов:

- розмежування ризиків між акціонерами та банком;
- джерело повернення кредитних коштів – грошовий потік, який генерується Активом Проекту;
- позичальником може виступати компанія, затверджена спонсорами проекту для реалізації, розвитку та володіння Активом Проекту¹.

¹ Актив Проекту – актив, створений в результаті реалізації Проекту

Базові умови фінансування:

- вид фінансування – кредит;
- валюта фінансування – EUR, USD;
- мінімальний бюджет проекту – 1 500 000 євро;
- мінімальна участь власними коштами – 30% бюджету проекту;
- строк фінансування – до 7 років;
- період надання коштів – не більше, ніж період будівництва/монтажу/запуску;
- можливий пільговий період погашення тіла кредиту;
- одноразова комісія за організацію угоди – до 1,25% від суми кредиту;
- комісія за обслуговування кредиту – до 15 000 EUR/USD за рік;
- комісія за дострокове погашення кредиту – до 3% від суми дострокового погашення.

Умови, необхідні для надання фінансування:

- повноваження і дозволи на здійснення проекту отримані і набули сили;
- вся документація, пов'язана з проектом (договори підяду, поставки та ін.) та його фінансуванням (кредитний договір та документи забезпечення), має бути підписана і набути сили;
- власні кошти позичальника інвестовані в проект в повному обсязі;
- всі належні комісії сплачені банку.

Типові форми фінансування, що передбачаються діяльністю OTP bank:

Non-Recourse Project financing – обслуговування боргу виключно за рахунок грошового потоку, генерованого проектом, забезпечення кредиту Активом Проекту;

Limited Recourse Project financing – обслуговування боргу та/або забезпечення частково прив'язане до активів, що не належать до проекту [7].

Кредобанк.

Банк надає послуги з проектного фінансування для підприємств України, зацікавлених в оновленні виробничої бази та започаткуванні високотехнологічних виробництв. Дане кредитування здійснюється у формі фінансування ефективних бізнес-проектів, пов'язаних з розвитком або створенням нового напряму бізнесу підприємства, його перепрофілюванням чи модернізацією.

Умови кредитування:

- кредитні кошти надаються одноразово всією сумою або кредитними траншами згідно встановленого графіку;

- валюта кредитування – гривня, долари США чи Євро;
- строк кредитування – до 96-ти місяців;
- участь власними коштами – не менше 30% вартості інвестиційного проекту;
- процентна ставка за користування кредитними коштами залежить від строку кредитування;
- забезпеченням по кредиту виступає ліквідне майно позичальника (поручителя);
- можливість дострокового повернення кредитних коштів.

Крім того, для реалізації вагомих інвестиційних проектів, банк може виступити учасником консорціумного кредитування шляхом об'єднання з іншими комерційними банками для здійснення спільного фінансування [5].

АТ «Укрексімбанк» здійснює фінансування середньострокових (строком до 3 років) та довгострокових (строком понад 3 роки) інвестиційних проектів (будівництво житла; будівництво офісних та торгово-розважальних центрів; купівля нерухомості; купівля землі; придбання обладнання, транспортних засобів; купівля цінних паперів (опціони); фінансування інших інвестиційних цілей.

З метою підвищення ефективності інвестиційного проекту АТ «Укрексімбанк» забезпечує:

- фінансування масштабних проектів за рахунок ресурсів, що залучені з міжнародних ринків капіталів, та можливість використання схем консорціумного кредитування з великими українськими та іноземними банками;
- можливість використання комбінованих джерел фінансування, а також застосування декількох продуктів одночасно, що дозволяє оптимізувати схему фінансування та здійснити кредитування на більш привабливих умовах для клієнтів.

Проектне фінансування є пріоритетним напрямом кредитування для АТ «Укрексімбанк». За допомогою проектного фінансування від АТ «Укрексімбанк», підприємство отримує реальну можливість здійснити модернізацію або реконструкцію діючого виробництва продукції (надання послуг), організувати виробництво нової продукції (надання послуг), здійснити комплексне фінансування довгострокових інвестиційних проектів для досягнення власних стратегічних цілей.

У рамках фінансування середньо- та довгострокових проектів, що передбачають здійснення заходів із запровадження енергозберігаючих технологій, для клієнтів АТ «Укрексімбанк» пропонує спільну з Європейським банком реконструкції та розвитку Програму енергоефективності в Україні [2].

Однак, розвиваючи свій бізнес, інвестуючи в нього додаткові кошти, необхідно пам'ятати, що правильно підібрані джерела фінансування визначають успішність проекту. Одним із багатьох шляхів залучення додаткових коштів в діяльність компанії є фінансування за допомогою експортно-кредитних агенцій. Експортні кредити надаються під страхове покриття експортно-кредитних агенцій країни-експортера. За даними організації «Власна справа», українські підприємства сьогодні мають можливість залучити кредити з Німеччини, США, Швеції, Данії, Франції, Італії, Канади, Угорщини, Китаю, Чехії та інших країн терміном від 1 до 10 років.

Серед українських банків, які пропонують послуги проектного фінансування через експортно-кредитні агенції можна виділити такі: АППБ «Аваль», ВАТ «Державний експортно-імпортерний банк України», АКБ «ТАС-Комерцбанк», АКІБ «УкрСиббанк» та інші.

Переваги проектного фінансування експортно-кредитних агенцій є:

- вигідні відсоткові ставки;
- залучення коштів на довгий термін із можливістю індивідуального гнучкого графіку погашення;
- можливість надання пільгового періоду погашення кредиту.

Умови надання експортних кредитів:

Термін: від 1 до 5 років, у виняткових випадках до 10 років.

Валюта: долари США, євро та інші валюти залежно від валюти контракту і згоди банку-кредитора.

Сума кредиту: до 85% вартості зовнішньоторговельного контракту;

Авансовий платіж: від 15% вартості зовнішньоторговельного контракту сплачується українським імпортером за умовами контракту.

Відсоткова ставка: узгоджується з кредитором по кожному проекту (на базі LIBOR / EURIBOR).

Додаткові витрати:
комісія за надання кредиту – 1% від суми кредиту (разова);

комісія за зобов'язання (близько 0,5% річних від невикористаної частини кредиту);

комісія іноземного банку за організацію/управління (разова, складає близько 0,5-1% від суми кредиту);

юридичні витрати (можливі, але не обов'язкові).

Розмір страхової премії встановлюється експортно-кредитною агенцією країни-кредитора і залежить від країни імпортера, суми кредиту, терміну кредиту, предмету контракту тощо. Сплата страхової премії може бути здійснена за рахунок кредиту (повністю або частково), імпортером або за погодженням з експортером.

Орієнтовна загальна вартість довгострокових іноземних кредитів з урахуванням відсотків, комісійних витрат та страхової премії складає для позичальника від 10% річних. Нижче наведена схема довгострокового іноземного фінансування під гарантії експортно-кредитної агенції [3].

Джерело: За даними фінансово-аналітичної групи «Pro-Consulting»
Рис. 1. Схема довгострокового іноземного фінансування під гарантії ЕКА

Недоліками цього інструменту виступають значні валютні ризики, що будуть супроводжувати проект. Так за даними міжнародних рейтингових агентств саме девальвація гривні на тлі значного об'єму валютного кредитного портфелю спричинила основні труднощі для української фінансової системи. На даний час валютні ризики, на фоні макроекономічних показників, продовжують бути досить одним з основних ризик-факторів, що супроводжуватимуть подібні фінансові інструменти.

ВИСНОВКИ:

Розглянувши умови надання проектного фінансування банками, що діють на території України, можна виокремити загальні риси: по-перше, спільним для усіх банків, що розглядаються у статті, є необхідність 30 % участі позичальника (власника проекту) від загальної вартості; по-друге, переважна більшість банків надають термін кредитування до 7-10 років, що свідчить необхідність банків брати на себе відсотковий ризик та ризик пов'язаний з строковістю; по-третє, основними сферами, з якими готові співпрацювати банки України є будівництво, розвиток інфраструктури, модернізація старих виробничих потужностей та запровадження нових; по-четверте, мінімальна сума проектного фінансування складає 1 млн. дол. США, що продиктовано великими постійними витратами банку на реалізацію проекту. Дані ознаки свідчать про незмінність ідеї проектного фінансування в економічній системі протягом тривалого часу як джерела забезпечення інвестиціями потужних економічних проектів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. АТ «Сбербанк Росії» // Електронний ресурс – [Режим доступу]: <http://ua.sberbank.com.ua/korporativnym-klientam/finansirovanie-proektov-i-stroitelstva/proektnoe-finansirovanie/>
2. АТ «Укресімбанк» // Електронний ресурс – [Режим доступу]: <http://www.eximb.com/ukr/corporate/loans/investment/>

3. Власна справа // Електронний ресурс – [Режим доступу]: http://www.vlasnasprava.info/ua/business_financing/sources_of_financing/long-term_financing.html?_m=publications&_t=rec&id=4546

4. Консалтингова компанія S&V Development // Електронний ресурс – [Режим доступу]: <http://services.svdevelopment.com/ua-lawyer-sfs-pf.html>

5. ПАТ «КРЕДОБАНК» // Електронний ресурс – [Режим доступу]: http://www.kredobank.com.ua/for_medium_and_huge_corporations/credit_service/invest_project_invest/7773.html

6. *Пересада А.А.* Проектне фінансування / А.А. Пересада, Т. В. Майорова, О. О. Ляхова: Підручник.— К.: КНЕУ, 2005. — 736 с.

7. Публічне акціонерне товариство «ОТП Банк» // Електронний ресурс – [Режим доступу]: <http://www.otpbank.com.ua/big-corporate/large-corporate-clients/products-financing/project-financing.php>

8. Публічне акціонерне товариство «Піреус Банк МКБ» // Електронний ресурс – [Режим доступу]: http://www.piraeusbank.ua/ua/about_bank.html

9. ПАТ «УкрСиббанк» // Електронний ресурс – [Режим доступу]: https://corporate.ukrsibbank.com/ua/financing/credit_operations/project_financing/

10. Публічне акціонерне товариство «Укрсоцбанк» // Електронний ресурс – [Режим доступу]: <http://www.unicredit.com.ua/ccloans/view/9/>